

سلسله مباحث سبک زندگی قرآنی

فرآیند ارتباطات انسانی (۳)

ارتباط انسان با انسان

محمد مصطفی کرجیان

استاد دانشگاه باقرالعلوم (ع) و استاد جامعه المصطفی العالمیه قم

خدیجه هاشمی

دکترای فلسفه اسلامی دانشگاه باقرالعلوم (ع)

سرشناسه	:	گرجیان، محمدمهدی، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ارتباط انسان با انسان / محمدمهدی گرجیان، خدیجه هاشمی.
مشخصات نشر	:	تهران: سازمان دارالقرآن کریم، نشر تلاوت، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۸ص.
فروست	:	سلسله مباحث سبک زندگی قرآنی فرایند ارتباطات انسانی؛ ج ۳.
شابک	:	دوره ۳-۲-۰۲-۸۱۷۲-۶۰۰-۹۷۸ : ۴-۲۸-۸۱۷۲-۶۰۰-۹۷۸
نوعیت فهرست نویسی	:	قیفا
موضوع	:	روابط بین اشخاص — جنبه‌های قرآنی
موضوع	:	انسان‌شناسی — جنبه‌های قرآنی
موضوع	:	خودسازی — جنبه‌های قرآنی
موضوع	:	و رسم زندگی — جنبه‌های قرآنی
شناسه افزوده	:	ها. خدیجه، ۱۳۵۷ -
شناسه افزوده	:	سازمان دارالقرآن الکریم، نشر تلاوت
رده بندی کنگره	:	۱۱۲۹۷ / ۸۴۵۴ / ۳۰
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۵۱۳۷۳
تاریخ درخواست	:	۱۳۹۷/۱۰/۱۰

❖ عنوان:	سلسله مباحث سبک زندگی قرآنی / فرایند ارتباطات انسانی (۳):
❖ مؤلفان:	ارتباط انسان با انسان
❖ ویراستار:	محمدمهدی گرجیان / خدیجه هاشمی
❖ ناشر:	محمد نقویان
❖ نوبت چاپ:	انتشارات تلاوت
❖ شمارگان:	اول: ۱۳۹۸
❖ قیمت:	۳۰۰۰ جلد
❖ شابک:	۲۰۰۰۰۰ ریال
❖ نشانی:	۴-۲۸-۸۱۷۲-۶۰۰-۹۷۸
❖ تلفن:	تهران، خیابان رشت، جنب کوچه ستوده، پلاک ۳۹
	۶۶۹۵۶۰۹۵ و ۷۷۶۳۵۵۰۰

فهرست مطالب

۱۵	مقدمه ناشر
۱۷	مقدمه مولف

❖ فصل یکم: کلیات و مبانی / ۱۹

۲۰	درس یکم: مفهوم شناسی، مبادی و روش شناسی
۲۱	مفهوم شناسی
۲۱	انسان
۲۲	ارتباط
۲۳	ارتباط انسان
۲۴	سبک زندگی
۲۴	زندگی قرآنی
۲۵	ضرورت ارتباط انسان با انسان در الگوی زندگی قرآنی
۲۶	جایگاه ارتباط انسان با انسان در الگوی زندگی قرآنی
۲۶	تبارپژوهی ارتباطات انسانی در مصداقات اسلامی
۲۸	اقسام ارتباطات انسان با انسان از دیدگاه قرآن کریم به نحو اجمال
۲۸	ا) ارتباطات فردی: ارتباط انسان با خود
۲۹	ب) ارتباطات جمعی: ارتباط انسان با دیگران
۲۹	روش شناسی
۳۰	خلاصه درس
۳۱	پرسش ها
۳۲	درس دوم: مبانی ارتباط انسان با انسان در سبک زندگی قرآنی
۳۳	مبانی «انسان شناسی» قرآنی
۳۳	ا) کرامت ذاتی انسان
۳۴	ب) تعادل میان جسم و روح
۳۶	ج) سعادت انسان
۳۶	د) کمال نهایی

۳۷	هـ) مراتب انسان
۳۹	مبانی «سبک زندگی» قرآنی
۳۹	ا) حیات طبیعی
۴۰	ب) حیات معقول
۴۱	ج) حیات الهی
۴۲	د) تناسب میان آنها
۴۳	تناظر مراتب وجودی انسان با عوالم هستی از دیدگاه قرآن کریم
۴۴	ا) مرتبه حس
۴۵	ب) مرتبه خیال
۴۶	ج) مرتبه عقل
۴۷	د) مرتبه فرا عقل
۴۸	تناظر کتب تکوین (انسان کامل) و تدوین در قرآن کریم
۵۰	تطابق عالم کبیر، عالم صغیر و کتاب تدوین (قرآن کریم)
۵۱	ضرورت همسان‌سازی انسان با نظام تدوین و تشریع الهی در سبک زندگی قرآنی
۵۴	خلاصه درس
۵۵	پرسش‌ها

❖ فصل دوم: ارتباط انسان با خود در سبک زندگی قرآنی / ۵۷

۵۸	درس سوم: خودشناسی و راه‌های تحقق آن از منظر قرآن کریم
۵۹	چیزیستی خودشناسی در قرآن کریم
۶۰	ضرورت خودشناسی در قرآن کریم
۶۱	ارتباط خودشناسی با سبک زندگی قرآنی
۶۲	مشخصه‌های خودشناسی قرآنی و کاربرد آن در سبک زندگی قرآنی
۶۲	ا) عزت و کرامت انسانی
۶۴	ب) تقرب به حق تعالی
۶۵	ج) تقرب به اهل بیت
۶۶	راه‌های تحقق خودشناسی در قرآن کریم و به‌کارگیری آن در سبک زندگی قرآنی
۶۶	ا) مطالعه نفس

- ب) تدبیر در تاریخ زندگی انبیای الهی ۶۷
- ج) عبرت از تاریخ زندگی کافران و حکومت های پیشین ۶۸
- د) توجه به نیازهای حقیقی انسان ۶۹
- خلاصه درس ۷۱
- پرسش ها ۷۲
- درس چهارم: آثار خودشناسی در سبک زندگی قرآنی ۷۳
- آثار مفیدی ۷۴
- ۱) تقویت خداشناسی ۷۴
- ب) شناخت ارزش ها و کرامت انسانی ۷۵
- ج) شناخت استعدادهای و تمایلات درونی ۷۵
- آثار عملی ۷۷
- ۱) خودشناسی، زمینه ساز خوددستی درست ۷۷
- ب) دوری از هواهای نفسانی ۷۷
- ج) دستیابی به الگوی برتر (الاقی) ۷۹
- د) تواضع ۸۰
- ه) نوع دوستی ۸۱
- و) تحقق زندگی الهی بر اساس سبک قرآنی ۸۲
- خلاصه درس ۸۴
- پرسش ها ۸۴

❖ فصل سوم: خودسازی، مراتب، آثار و موانع آن در سبک زندگی قرآنی ۸۵

- درس پنجم: خودسازی و راه های تحقق آن در سبک زندگی قرآنی ۸۶
- چیستی خودسازی در قرآن کریم ۸۷
- ضرورت خودسازی در قرآن کریم ۸۷
- ارتباط خودسازی با سبک زندگی قرآنی ۸۸
- راه های تحقق خودسازی از منظر قرآن کریم ۸۹
- ۱) توجه به کرامت ذاتی انسان ۸۹
- ب) توجه به گرایش های فطری ۹۱

۹۱	ج) پیروی از شریعت، طریقت و حقیقت
۹۲	د) مجاهدت نفس (جهاد اصغر، اوسط و اکبر)
۹۴	ه) رعایت اخلاق قرآنی
۹۴	و) تقویت انگیزه‌های دینی در همه امور
۹۶	خلاصه درس
۹۷	پرسش‌ها
۹۸	درس ششم: مراتب خودسازی در سبک زندگی قرآنی (۱)
۹۹	مرتبه یکم: حیات طبیعی انسان
۱۰۰	مرتبه دوم: حیات معقول انسان و راه‌های تحقق حیات معقول
۱۰۰	ا) توجه به سلامت و رشد عقل
۱۰۳	ب) آرام‌آرامی و تفکر
۱۰۵	ج) پرچیزا از ایشیه‌های التقاطی
۱۰۷	د) تقویت روحیه حقیقت‌جویی
۱۰۸	ه) تعدیل فعالیت‌های غریزی
۱۱۰	خلاصه درس
۱۱۰	پرسش‌ها
۱۱۱	درس هفتم: مراتب خودسازی در سبک زندگی قرآنی (۲)
۱۱۲	مرتبه سوم: حیات الهی و طبیعت انسان و راه‌های تحقق حیات الهی
۱۱۲	ا) توجه به سلامت روح
۱۱۳	ب) بندگی خالصانه حق تعالی
۱۱۴	ج) رعایت تقوای الهی
۱۱۵	د) ایمان و عمل صالح
۱۱۶	ه) تقویت جنبه‌های اخلاقی
۱۱۷	و) قطع تعلقات دنیوی
۱۱۸	ز) تهذیب نفس
۱۱۹	ح) موت ارادی
۱۲۳	خلاصه درس

پرسش ها	۱۲۳
درس هشتم: آثار خودسازی از منظر قرآن کریم	۱۲۴
۱. آرامش درونی	۱۲۵
۲. دست یابی به لذت مراقبت ربانی	۱۲۶
۳. دست یابی به سعادت	۱۲۷
۴. کمال گرایی در برابر لذت گرایی	۱۲۷
۵. شجاعت، ورزش ها و پرهیز از ضد ارزش ها	۱۲۸
تجلی زندگی الهی به سبک قرآنی	۱۲۹
خلاصه درس	۱۳۱
پرسش ها	۱۳۱
درس نهم: موانع خودشناسی خودسازی از منظر قرآن کریم	۱۳۲
موانع خودشناسی و خودسازی از منظر قرآن کریم	۱۳۳
۱. موانع معرفتی	۱۳۳
(ا) جهل به مقام و جایگاه انسان در هستی	۱۳۳
(ب) غفلت از عیوب نفس	۱۳۴
(ج) غفلت از ارزشهای انسانی	۱۳۶
۲. موانع عملی	۱۳۷
(ا) پیروی از هوای نفس	۱۳۷
(ب) معاشرت با افراد ناصالح	۱۳۸
(ج) گناه	۱۳۹
۳. موانع عاطفی	۱۴۰
(ا) ضعف اراده	۱۴۰
(ب) حب ذات و خودبرتربینی	۱۴۱
خلاصه درس	۱۴۳
پرسش ها	۱۴۴

❖ فصل چهارم: ارتباط اجتماعی انسان با خانواده و شهروندان در سبک زندگی قرآنی/ ۱۴۵	
درس دهم: ارتباط انسان با خانواده و خویشاوندان در سبک زندگی قرآنی (۱)..... ۱۴۶	
ارتباط انسان با خانواده در سبک زندگی قرآنی ۱۴۷	
اهمیت خانواده در قرآن کریم ۱۴۷	
پیامدهای فردی - اجتماعی خانواده قرآنی ۱۴۸	
۱) سلامت روان ۱۴۸	
ب) تحکیم بنیان‌های خانواده ۱۴۹	
ج) سلامت اجتماع ۱۵۰	
سبک‌های ارتباطی روابط خانوادگی ۱۵۱	
تغییر ارزش‌ها ۱۵۱	
۱) عدم رعایت حقوق متقابل ۱۵۲	
ج) ناسایمت جنسی ۱۵۳	
د) تجمل‌گرایی، چشم‌وهم‌چشمی ۱۵۴	
ه) عدم توجه به ضوابط اخلاقی، شرعی ۱۵۵	
راه‌های برون‌رفت از آسیب‌ها ۱۵۶	
۱) رعایت حقوق متقابل میان همسران ۱۵۶	
ب) رعایت حقوق متقابل فرزندان، والدین ۱۵۷	
ج) رعایت تقوا ۱۵۹	
د) عفو و گذشت ۱۶۰	
ه) محبت ۱۶۱	
خلاصه درس ۱۶۳	
پرسش‌ها ۱۶۴	
درس یازدهم: ارتباط انسان با خانواده و خویشاوندان در سبک زندگی قرآنی (۲) ۱۶۵	
ارتباط انسان با خویشاوندان در سبک زندگی قرآنی ۱۶۶	
ضرورت صله رحم در قرآن کریم ۱۶۶	
آثار صله رحم در قرآن کریم ۱۶۸	
۱. آثار دنیوی ۱۶۸	

- ۱۶۸..... (ا) زیادت عمر.....
- ۱۶۹..... (ب) زیادت رزق.....
- ۱۶۹..... (ج) تأمین حوایج دنیوی.....
- ۱۷۰..... ۲. آثار اخروی.....
- ۱۷۰..... (ا) بخشش گناهان.....
- ۱۷۰..... (ب) مشمول رحمت حق شدن.....
- ۱۷۱..... (ج) تهفیف عقاب و تسهیل حسابرسی در قیامت.....
- ۱۷۱..... (د) آسان شدن سكرات موت.....
- ۱۷۲..... عوآتب ترك سنا رح در قرآن كریم.....
- ۱۷۲..... (ا) كرش عر.....
- ۱۷۳..... (ب) كاهن - حرم.....
- ۱۷۳..... (ج) قحطی و سالم.....
- ۱۷۴..... آسیب شناسی روابط با سوشاواران در سبک زندگی قرآنی.....
- ۱۷۴..... (ا) پرهیز از صله رحم به دلیل ضایع افتادات مذهبی.....
- ۱۷۴..... (ب) آگاه نبودن به اهمیت صله رحم و بازنده های آن.....
- ۱۷۵..... (ج) پُرهیزنه بودن برخی از ارتباطات سوشاوندی.....
- ۱۷۵..... (د) عدم رعایت حدود عقلی و شرعی.....
- ۱۷۶..... راه های برون رفت از آسیب ها.....
- ۱۷۶..... (ا) ساده زیستی و عدم تكلف.....
- ۱۷۷..... (ب) پرهیز از چشم و هم چشمی در مهمانی ها.....
- ۱۷۸..... (ج) لزوم رعایت حدود شرعی و پرهیز از اختلاط.....
- ۱۷۹..... خلاصه درس.....
- ۱۸۰..... پرسش ها.....
- ۱۸۱..... درس دوازدهم: ارتباط انسان با شهروندان در سبک زندگی قرآنی.....
- ۱۸۲..... ارتباط انسان با شهروندان در سبک زندگی قرآنی.....
- ۱۸۲..... رعایت حقوق شهروندی در سبک زندگی قرآنی.....
- ۱۸۲..... (ا) توجه به جایگاه انسانی شهروندان.....

۱۸۳	ب) حفظ امنیت فردی و اجتماعی
۱۸۴	ج) ضمانت اجرایی قوانین حقوقی در سبک زندگی قرآنی
۱۸۵	رعایت آداب قرآنی در ارتباط انسان با سایرین
۱۸۵	ا) رعایت حقوق همسایگی
۱۸۶	ب) اعتدال در رفتار و گفتار
۱۸۶	ج) رعایت بهداشت عمومی
۱۸۷	د) تفریحات سالم
۱۸۸	خلاصه درس
۱۸۸	پرسش ها
۱۸۹	فصل پنجم: ارتباط انسان با هموعان با ملاحظه امور اعتقادی در سبک زندگی قرآنی
۱۹۰	درس نهم: ارتباط انسان مسلمان با مسلمانان دیگر در سبک زندگی قرآنی
۱۹۱	ویژگی های مسلمانان در قرآن کریم
۱۹۲	اصول ارتباط با هم عقید (مسلمانان)
۱۹۲	ا) رافت و مهربانی
۱۹۴	ب) حسن خلق در معاشرت
۱۹۴	ج) حفظ وحدت اجتماعی و پرهیز از غرقه
۱۹۵	د) امر به معروف و نهی از منکر
۱۹۶	ارتباط انسان با انسان کامل
۱۹۸	خلاصه درس
۱۹۹	پرسش ها
۲۰۰	درس چهاردهم: ارتباط انسان مسلمان با اهل کتاب، مشرکان و منافقان
۲۰۱	ویژگی های اهل کتاب در قرآن کریم
۲۰۲	اصول ارتباط با اهل کتاب
۲۰۲	ا) حفظ کرامت انسانی
۲۰۲	ب) حفظ حقوق ادیان
۲۰۴	ج) نهی از دل بستگی به اهل کتاب
۲۰۴	د) رعایت عدالت اجتماعی

۲۰۵	ویژگی های مشرکان در قرآن کریم
۲۰۶	اصول ارتباط با مشرکان در سبک زندگی قرآنی
۲۰۷	ا) حفظ عزت و استقلال اسلامی
۲۰۸	ب) عدم استعانت و اطاعت از کافران
۲۰۹	ج) پرهیز از تشبیه به مشرکان
۲۱۰	د) حفظ روحیه دفاعی
۲۱۱	ه) حفظ انسجام درونی با پیروی از رهبری
۲۱۲	برخی های منافقان در قرآن کریم
۲۱۲	اصول ارتباط با منافقان
۲۱۳	ا) افشاگری توطئه های منافقان
۲۱۴	ب) ضرورت بصیرت در مابل فتنه منافقان
۲۱۵	ج) رعایت حدود و فاصه ها
۲۱۶	خلاصه درس
۲۱۶	پرسش ها

❖ فصل ششم: انسان با یانی / ۲۱۷

۲۱۸	درس پانزدهم: آسیب شناسی ارتباط انسان با خود و دیگران در سبک زندگی قرآنی
۲۱۹	آسیب شناسی ارتباط انسان با خود
۲۱۹	ا) آسیب عدم آگاهی به حرمت نفس انسانی
۲۲۰	ب) آسیب دنیا طلبی و سبک زندگی دنیایی
۲۲۱	ج) آسیب سوء اخلاق
۲۲۲	د) آسیب غفلت
۲۲۱	ه) آسیب عدم تهذیب نفس
۲۲۳	و) آسیب گناه و بی تقوایی
۲۲۴	آسیب شناسی ارتباط انسان با دیگران
۲۲۴	ا) عدم رعایت اخلاق جمعی
۲۲۵	ب) عدم رعایت حقوق متقابل
۲۲۵	ج) عدم رعایت حدود عقلی و شرعی

۲۲۷	خلاصه درس
۲۲۸	پرسش ها
۲۲۹	درس شانزدهم: توصیه های قرآنی و مهارت های کاربردی در ارتباط انسان با انسان در سبک زندگی قرآنی
۲۳۰	۱. تفکر و تدبیر در کرامت نفس
۲۳۰	۲. رعایت تقوا
۲۳۱	۳. دعوت قرآن به خُلق عظیم
۲۳۲	۴. حفظ اتحاد و نهی از تفرقه افکنی در جامعه اسلامی
۲۳۳	۵. ساده زیستی و پرهیز از تجمل گرایی
۲۳۴	۶. تعاون و مشارکت در امور اجتماعی
۲۳۴	۷. توجه به خانواده و ارحام
۲۳۵	۸. حفظ حد و رعایت فاصله ها با بیگانگان
۲۳۷	خلاصه درس
۲۳۸	پرسش ها
۲۳۹	کتاب نامه

تقدیم به

حضرت اباعبدالله الحسین (ع)

که برترین نمونه عملی سبک زندگی قرآنی برای جهانیان است.

مقدمه مولف

نوشته‌ها و گفته‌هایی که تنها منشأ بشری دارند به‌طور متعارف، مخاطب خاصی دارند. به‌گونه‌ای که اگر مخاطب آن‌ها عموم مردم باشد برای متخصصان رشته‌های گوناگون چندان مفید نیست و اگر در سطح فهم متخصصان باشد، برای عموم مردم قابل استفاده نخواهد بود؛ درحالی‌که زبان قرآن کریم افزون بر قابلیت استفاده برای عموم مردم و غیرمتخصصان، شأنیت راهنمایی و هدایت‌گری متخصصان و اندیشمندان رشته‌های گوناگون علمی را نیز داراست. از این رو، زبان قرآن کریم، زبان دعوت انسان به سوی کمال و سعادت و به عبارت دیگر، زبان فطرت خوانده‌شدن، افزون بر این، قرآن کریم (تَبَيَّنًا لِّكُلِّ شَيْءٍ) است و دلالت آن نیز فراتر از دلالت‌های لفظی و ادبی اثری است به‌گونه‌ای که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به همه نیازهای انسانی اشاره کرده است. از این رو، می‌توان با تمسک به آن به الگوی درستی از سبک زندگی انسان دست یافت که بتواند سیر فراوری انسان را در تمام ابعاد و رسیدن به آن چه دین از او طلب نموده روشن سازد. بنابراین، در شک، قرآن کریم به عنوان متن کتاب آسمانی ما مسلمانان، بهترین منبع برای دریافت نقشه راه در زندگی دنیایی و آخرتی انسان خواهد بود.

از سوی دیگر، انسان به عنوان موضوع شناخت، در عصر حاضر به معنایی تبدیل شده و حقیقت او مورد اختلاف نظر اندیشمندان قرار گرفته است؛ به‌طوری که گروهی «من انسانی» را به منزله «خاستگاه شناخت» تلقی کرده‌اند و گروهی دیگر «من» را «جایگاه شناخت» و معرفت تلقی می‌نمایند. در معرفت‌شناسی دینی و آن چه از سبک زندگی قرآنی در این نوشتار بیان خواهیم کرد این نحوه دوم از شناخت مطرح است که در آن، محوریت خداوند منافی محوریت انسان نیست، بلکه چنین انسانی با گردش عبادانه به گرد کمال مطلق الهی، خود

مرکز گردش دایره امکان خواهد بود که در نظر گرفتن چنین برداشتی از انسان به ظهور انسان کاملی که نقطه اتصال آدمیان و خداوند است، خواهد انجامید.

به این ترتیب، در نگرش دینی و قرآنی، شناخت درستی حقیقت انسان، نوعی رابطه محکم با مبانی و اصول دینی برقرار می‌سازد. شناخت انسان از جنبه حضوری و شهودی، او را به نوعی شناخت حضوری از خداوند خواهد رساند؛ چنان‌که آگاهی حصولی نیز با تدبیر و تحقق در آدمی به شناخت حصولی از خداوند می‌انجامد. به همین صورت می‌توان میان شناخت انسان و شناخت مسئله نبوت، امامت و معاد نیز ارتباط حقیقی برقرار نمود. به‌طوری‌که اگر پیش‌بین شود که انسان می‌تواند ارتباط تنگاتنگ خود را با خدای خود برقرار نماید و می‌تواند وحی الهی را بی‌واسطه یا باواسطه داشته باشد، می‌توان مفهوم نبوت را نیز درک نمود. انسان چه به وسعت کامل زندگانی او آگاهی یابیم و به وجود روح مجرد در انسان قائل شویم که پس از این دنیای مادی نیز هم‌چنان بقا خواهد داشت، به معاد و اثبات آن دست خواهیم یافت.

رجوع به قرآن کریم و فهم درست آن، آیه‌ای است که می‌تواند نوع نگرش از انسان و تصویر ما از این موجود را به درستی بیان کند. نوع ارتباط انسان را با خود و با انسان‌های دیگر نیز روشن می‌سازد. دست‌یابی به الگوی ارائه‌شده در قرآن کریم ما را به اطمینان خاطر می‌رساند که با قوت قلب، نقشه آغاز و انتهای زندگی او را در دست گرفته و به هدف و مقصدی روشن دست یابیم. در سبک زندگی ارائه‌شده در قرآن کریم، زندگی انسان را با معنا و هدف خواهیم یافت و با تمسک به کلام اهل بیت (علیهم‌السلام) به عنوان قرآن ناطق، به طریقه‌ی مورد در ارتباط انسان با انسان پی خواهیم برد.